

Faitli József „Kontinuitási elmélet és ipari alkalmazásai durva diszperz rendszerek viselkedésének a jellemzésére” című MTA doktori értekezésének bírálata

Hivatalos bíráló: Vad János

Vastag dőlt betűvel szedem azokat az összefoglaló kritikai megállapításokat, amelyeket a nyilvános védésen be kívánok mutatni, véleményem rövid és lényegre törő ismertetése érdekében.

Kérem a Pályázót, a vastagon dőlt betűvel szedett kérdéseimre, kéréseimre feltétlenül adjon írásbeli választ.

Ha egy adott kritikai kommentemben nem szerepel vastagon dőlt betűvel szedett felvetés, arra a kommentemre a Pályázónak tételesen nem szükséges válaszolnia. Ha külön nem válaszol, azt úgy tekintem, hogy a szóban forgó kritikai kommentet elfogadta.

Ha valamelyik kritikai kommentemmel nem ért egyet a Pályázó, természetesen módjában áll annak cáfolata az írásbeli válaszban és a nyilvános védésen egyaránt.

BEVEZETÉS

Az értekezés Faitli József – a továbbiakban: Pályázó – tudományos eredményeit foglalja össze. *A doktori munka újdonságtartalmát, a bemutatott tudományos eredményeket elegendőnek tartom az MTA doktori cím megszerzéséhez, az alábbi szempontok szerint:*

- *Az értekezés egy összetett témakör – szilárd részek és fluidum által alkotott rendszer – egyes sajátosságait tárgyalja hiánypótlóan, tudományos újdonság-elemek felvonultatásával, elméleti igényességgel, ipari alkalmazásokba beépíthető módon.*
- *Hiánypótlók a Pályázó által bemutatott empirikus, mérésekből származó adatok és megállapítások, melyek felértékelődnek az által, hogy egy igen összetett témakört ural szisztematikus, célzott mérések révén a Pályázó; első kézből kapunk tőle méréseken alapuló információt.*
- *A kutatás módszerére – ezen belül az elméleti okfejtés, kísérleti tevékenység, numerikus modellezés szinergiájára – vonatkozóan a Pályázó újdonság-elemeket is tartalmazó megoldásokat, eljárásokat mutatott be.*

Az értekezésben bemutatott eredmények egyik fő érdemét azok ipari beágyazottságában, gyakorlati hasznosulásában látom. Méltatandó a Pályázó mérés-technikai felkészültsége, gyakorlati érzéke és széles látóköre, melyek révén az elméleti eredményeket kísérletekkel, empiriával támasztotta alá. Az elméleti eredmények hasznát a Pályázó konkrét terepi esettanulmányokon demonstrálta, ezzel fokozva az értekezésben leírtak meggyőző erejét. Intellektuális élmény volt azt megélni az értekezés olvasása során, hogy a nyersanyagelőkészítés és az áramlástechnika „szálai összeérnek”. Dicséretes, hogy a kutatási programokat, azok eredményeit a Pályázó hatékonyan beépíti az oktatásba, a tehetséggondozásba. Az eredmények gyakorlati fontosságának szemléltetésére három ipari alkalmazási területet tárgyal a Pályázó: hidromechanizáció; települési szilárd hulladék (TSZH) lerakók hógazdálkodása; őrlés keverőmalmokban.

A Pályázó által elvégzett munka szerteágazó, nagy volumenű. A Pályázó által bemutatott sokrétű munka terjedelméhez igazodik e bírálat terjedelme is.

A továbbiakban, túlmutatva az értekezésnek és a Pályázó munkájának fenti méltatásán, kritikai megjegyzéseimet közlöm.

FORMAI MEGJEGYZÉSEK

F.1) Az értekezés 1. oldalán szereplő címében szereplő „kontinuitási elmélet” kifejezés első olvasatra számomra – tévesen – azt sugallta, hogy az értekezés egyik súlyponti témája a kontinuitási egyenlet, ami az áramlástanban a tömegmegmaradást, anyagmegmaradást fejezi ki, a külföldi szaknyelvben is: pl. „continuity equation”, „Kontinuitätsgleichung”. E szempontból célszerűbb lett volna pl. a „kontinuum-megfontolás” kifejezést használni. Az 5. oldalán rögzíti az értekezés, hogy a tudományos munka célja elsőként a modellalkotás volt: itt zárójelben szerepel a „kontinuitási elmélet” kifejezés. Ez által kezdett csak számomra körvonalazódni, hogy itt nem azt jelenti a kontinuitás, amire én számítottam, hiszen a kontinuitás, anyagmegmaradás elve szerinti leíró egyenletek régóta jól ismertek. Maga a Pályázó is hivatkozik a kontinuitási egyenletre, a 21. oldalán.

F.2) 7. oldal (2.1.2) és (2.1.3) egyenletek: Megtévesztő, hogy két eltérő jellemzőt ugyanúgy „A” szimbólummal jelöl az értekezés. Szerencsés körülmény, hogy a kétféle jelölt mennyiséghez a Szimbólumjegyzék szerint különféle dimenziók tartoznak, pl. „A” [-], és „A” [m^2]. Ezért a vonatkozó egyenletekből, dimenzió-megfontolásokkal, az olvasó többletmunkájával visszafejthető, hogy az adott egyenletben melyik jellemzőre gondolt a Pályázó. Hozzáteszem azonban, hogy műszaki dokumentumban az objektivitásra kell törekedni, és nem célszerű az olvasó kreatív többletmunkájára hagyatkozni.

F.3) 8. oldal: Egy „új számítási módszer” kerül említésre. A 9. oldalán is: „új módszer”. Nem derül ki, hogy mi ez az „új”? Csak a 7. oldal alapján sejthető, hogy a Wilson és szerzőtársai (2002 → 2010) által készített [119-121] cikkekben szereplő módszerről van szó – ami annyiban „új”, hogy 12...22 évvel ezelőtt került közlésre.

F.4) Ábrák segítettek volna a megértést, akár Függelékbe, Mellékletbe szervezve: pl. 14. oldal, „A függőleges átáramlású körülepítőknél...” témához. / 15. oldal: „derített folyadék (I) zóna” stb. témákhoz.

F.5) A Szimbólumjegyzék – 114.-115. oldalak – kritikája: A jelölésbeli zavaró kettősség több alkalommal megjelenik az értekezésben: „A”, „D”, „K”, „T”. Az értelmezhetőséget nehezíti, hogy a Szimbólumjegyzékben a szimbólumok nincsenek ABC-sorrendbe szedve, pl. a „T” két helyen bukkan fel. A görög szimbólumokat külön jegyzékben, szintén alfabetikus sorrendben, lett volna célszerűbb megadni. 9. oldal: „A felfelé áramló folyadék (V_f)(...)” térfogata... a térfogat-szimbólum keveredik a „V” sebességgel.

F.6) Általános formai kritika: az értekezésben szerepelnek olyan megfogalmazások, formai hibák, bizonytalanságot keltő adatok, melyek megfelelő átalakítással tovább erősítették volna a tömör és szabatos műszaki szöveget.

Példák: 12. oldal: „a másik elképzelés...” – az „elképzelés” műszakilag túl enyhe megfogalmazás. / 12. oldal: Célszerű lett volna megfogalmazni a) b) c) kapcsolatát. / 13. oldal: „jelenleg még nem határozható meg” – valaha meghatározható lesz? Cél ez? / 13. oldal: „x/d” arány: hibás jelölés. / 16. oldal: Tarján és Debreczeni professzorok [110] akadémiai doktori értekezése valóban kétszerzős? / 16. oldal, 37. oldal, 67. oldal, 106. oldal: „sajnos”... tényszerű megállapításokra van szükség, érzelmi vonatkozás nélkül. / 18. oldal: „20 egyenletet közöltem” – miért lényeges itt a 20 megadása, a részletek ismerete nélkül? / 21. oldal: „véltetően csak newtoni folyadékokra érvényes anyagegyenlet” – nem érthető, hogy a „véltetően” szóval mire kívánt utalni a Pályázó. / 22. oldal: „a kinetikai energia által meghatározott örvény egy része a szemcse potenciális energiájává alakul át” – ez képzavar, hiszen az örvény: fluidum (anyag); és mint anyag, egy része nem tud potenciális energiává átalakulni. / 30. oldal, (3.1.14) egyenlet: a benne lévő számértékeket normálalakba célszerű írni, a sok nullás helyiérték elkerülésére. /

31. oldal: „felvettük”, 34. oldal: „építettünk” – többes szám. Több kutató együttműködése? / 38. oldal (3.1.21) egyenlet: Az itt szereplő y , x jellemzők nyilvánvalóan nem a Szimbólumjegyzékben szereplő y és x koordináták – hanem? / pl. 44. oldal: „stacionér”. A „stacionárius”, esetleg – de kevésbé – a „stacioner” megnevezés az elterjedt (ahogyan az 57. oldalon használja is a Pályázó). / 50. oldal: A pernyék és salakok felsorolása megegyezik a 74. oldali felsorolással; helytakarékosság érdekében elég lett volna csak itt megadni, és amott visszahivatkozni. / 51. oldal: „az r helyvektor éppen a semmibe mutat” – miért; definíció szerint hová kell, hogy mutasson a Pályázó szerint ez a helyvektor? / 54. oldal: „Megállapítottam... Wilson módszer...” – Az ilyen összefoglaló, kvázi tézispont-jellegű megállapításhoz szükséges lenne az előfeltevések, közelítések, vonatkozó irodalmi hivatkozások kigyűjtése: pl. „Wilson módszer” – a [118-121] hivatkozások közül melyikre gondol a Pályázó? / 67. oldal: „ezért erre a kérdésre nem lehet itt válaszolni” – melyik kérdésre?

F.7) Helyenként elütések, nyelvtani hibák. Pl. 11. old. „lerakodásának”. / „un” sok helyen. / 11. oldal: „megválasztani (,) a” / 22. oldal: „megközelítésű (,) ezért” / 23. oldal: „szükséges (,) a lamináris” / 29. oldal: „az óta” / 38. oldal: „kísérleti” / 44. oldal: „stacinér” / 51. oldal: „kontinuum” / 76. oldal: „fehérvárcsúrgói”

F.8) 52. oldal: Itt kerül elő, több mondatba elosztva, az a „kontinuitási elmélet” – az 1.1) korábbi kommentem szerint némileg félrevezető elnevezéssel –, amelyet a Pályázó az 1. tézispont-hoz kapcsolódóan megfogalmazott. Célszerű lett volna itt kiemelni, összefoglaló mondatokban, hogy amikor a Pályázó a „kontinuitási elméletre” hivatkozik, az alatt a saját definíciója szerint mit ért. Ez az 1. tézispontban végül megfogalmazásra került.

TARTALMI MEGJEGYZÉSEK

T.1) Az 5. oldalon kerül elő a TSZH lerakók hógazdálkodása, mint az eredmények hasznosulásának egy gyakorlati területe. Említés szintjén kerül elő csak a 6. oldalon, hogy hő bevezetése és elvétele egyaránt előfordulhat. Itt lett volna szükséges vázlatosan kifejteni az olvasó segítésére, hogy mi a célja a TSZH lerakók hógazdálkodásnak? Erre választ csak a 19.-20. oldalon kap az olvasó: hőbevezetés – a TSZH bomlásának előmozdítására; hőelvonás – hőhasznosítás érdekében. Az értekezés logikailag helyes felépítése szempontjából célszerűbb lett volna ezt előbbre hozni.

T.2) Az 5. oldalon szó esik hőcserélő csővezetékekről – itt felmerül a kérdés, hogy az értekezés fő motívumát képező durva diszperz rendszerek e csővezetékek szempontjából hogyan kapcsolódnak az áramláshoz? Hiszen, feltehetően, nem az áramlásoknak teret adó hőcserélő csövekben vannak jelen durva diszperz rendszerek. A 21. oldal kapcsán ismét felmerül a kérdés, hogy a hőkút, annak hatókörzete, a hőelvonás, a depóniagáz termelése szempontjából hol kapcsolódnak össze az értekezés címében szereplő, alábbi központi motívumok? a) Kontinuitási elmélet, amely a lamináris alaprteleg fogalmához – azaz fluidum áramlásához – kötődik; b) Durva diszperz rendszer. E ponton megfogalmazódott a kérdés: a TSZH lerakók hógazdálkodásának témakörében hol szerepelnek fluidum áramlásának kitett durva diszperz rendszerek? A konkrét félüzemi technológia tárgyalásánál, a 48.-49. oldalakon sem derül ki, hogy a TSZH lerakó hógazdálkodásának témaköre együttesen tárgyalná a „kontinuitási elmélet” + „durva diszperz rendszerek” motívumokat. A 91. oldalon nyilvánvalóvá válik, hogy bár a kommunális szilárdhulladék valójában háromfázisú rendszer, a fluidum áramlása itt nem merül fel.

T.3) A 6. oldalon kerül először elő gömb alakú szemcsék mozgásának tárgyalása. Később, ugyanebben a bekezdésben: „(...) a nyomáseloszlásból származó erő komponens pedig főleg a szemcse alakjától függ, (...)”. Itt elbizonytalanodtam: nem gömb alakú – azaz adott alakú –

részecskékről van szó? Az „X” jellemző a Szimbólumjegyzék szerint a „szemcseméret”. Ha gömb alakú a szemcse, akkor miért nem nevezzük ezt konkrétan átmérőnek? Ha nem gömb alakú, akkor hogyan származtatjuk ezt a jellemző méretet? A 7. oldal alján továbbra is: „gömb alakú szemcse”. Az 53. oldalon ismét a gömb kerül elő, mint alakzat. Ezzel szemben nem világos, hogy a 81. oldalon kezdődő gondolatmenetben is gömb alakot feltételez a Pályázó? Egy amorf, gömbtől jelentősen eltérő alakzat esetén, az alaktól függően, teljesen másként alakulhat a 82. oldal (4.5.2) egyenlet szerinti hidrodinamikai felhajtó erő. Sőt, a részecskére nyomaték hathat, az amorf részecske foroghat, ami még inkább eltávolíthatja a faltól. A szemcse alakjának kérdése érinti a 87. oldal „finom” illetve „nagy” szemcse tárgyalását is, a faltól eltaszító erő kapcsán. Felmerül a kérdés a teljes értekezés kapcsán, hogy mely tárgyalási részletek kapcsán engedhető el a gömb feltételezés? Milyen szemcse-alakzatok jellemzik a tényleges durva diszperz rendszerek egyes fajtáit? Ez a kérdéskör érinti a 2. Tézispont gyakorlati alkalmazhatóságát is.

Kérem a Pályázót az értekezésben szereplő fogalmazási bizonytalanságok feloldására: a) Tegye egyértelművé, hogy mely tézisek, altézisek teszik szükségessé a részecskék gömb alakjának feltételezését! b) Milyen tényleges szemcsealakok jellemzik a tárgyalt diszperz rendszereket? c) A tényleges, gömbtől eltérő szemcsealakok hogyan befolyásolják a tézisekben szereplő megállapítások érvényességét?

T.4) A 7. oldalon kerül említésre a „Stokes tartomány” valamint „Newton és teljes turbulens tartomány”, valamint lamináris és turbulens áramlások. Itt nem kerül ismertetésre, hogy e tartományok mit jelentenek, és hogyan függenek pl. a Reynolds-számtól. Csak az 53. oldalon kerül elő részletes magyarázat e tartományokra. Célszerű lett volna ezt előre hozni, az olvasó segítségére.

T.5) Először a 8. oldalon merül fel az értékes számjegyek, értékes helyiértékek problematikája, látva a Reynolds-számra megadott, teljes turbulens tartományra vonatkozó 22361 küszöbértéket, valamint a relatív süllyedési végsebesség 8,944 értékét. Gyakorlati szempontból nincs jogosultsága ilyen „pontossággal” megadni e számértékeket – ugyanis e „pontosság” a gyakorlatban nem létezik. Véleményem szerint, ha a számokat normálalakba írjuk, akkor az értekezésben vizsgált, igen összetett, sok empirikus mérnöki megfontolást tartalmazó témakörben elegendő kerekítés után két értékes helyiértéket megadni: pl. a fenti két példában: $2,24 \cdot 10^4$, valamint $8,94 \cdot 10^0$. Ugyanis a százados értékes jegy megadása – és már az ezredes jegy elhagyása – közvetve azt jelenti, hogy a megadott számérték maximálisan $\pm 0,005$ abszolút bizonytalansággal rendelkezik. Ez pesszimiztikus szemléletben is csupán $\pm 0,5\%$ relatív bizonytalanságot jelent: $0,005 / (\geq) 1,00 = (\leq) 0,005$. Ez messzemenőig megfelel a témakörhöz kapcsolódó mérések, mérnöki számítások megvalósuló pontosságának, illetve pontossági igényének.

A fenti példához hasonlóan nem releváns pl. a 73. oldalon az 51910 Reynolds-szám ilyen „pontosságú” megadása – főként nem úgy, hogy nincs megadva annak becsült bizonytalansága. A Reynolds-szám bizonytalanságának kérdése kicsúcsosodik a 88. oldalon, miszerint „Európában 2320 az elterjedt lamináris – turbulens átmeneti Reynolds szám newtoni folyadékokra, viszont ugyanez az USA-ban 2100”. A klasszikus szakirodalom mérési adatai sok esetben hiányosak az empirikus adatok hibabecslése kapcsán. Ha csak e két információt nézzük, azok úgy hozhatók mérnöki szempontból egységes szemléletbe – szakirodalmi hibabecslés híján –, hogy az átmenet becsült Reynolds-száma 2200, ± 100 bizonytalansággal, ami mérnökkileg még elfogadható, előtervezést jól megalapozó $\pm 5\%$ bizonytalanságot jelent e klasszikus mérésekre.

A 102. oldalon ismét csak túlzásnak gondolom a $z = 0 \dots 3,945$ m tartomány felső hatásának ilyen „pontosságú” megadását: ez mm „felbontást” jelent: mekkora a jellemző nagyságrendi

„szemcseméret” ehhez képest? Feltehetően nagyságrendekkel nagyobb, ezért nincs relevanciája a mm „felbontásnak”.

Adat-megadás szempontjából példaértékű a (2.1.12) egyenlet alatti lista. Hasonlóképpen példaértékű gyakorlati szempontból a 49. oldal megállapítása: „az alsó 10 m a jó hőtermelő réteg. Ebben a rétegben jó hőátadást kell biztosítani, míg a felső 6 m-es rétegben már gondoskodni kell a cső szigeteléséről.” A gyakorlat, a tervezés szempontjából releváns az ilyen egyszerű, lényeglátó, közelítő méretmegadás. Mérnöki számításokhoz jól használható formátumban ad meg számértékeket pl. a 70. oldal táblázata is.

Kérem a Pályázót, véleményezze az értékes helyiértékekre, számjegyekre vonatkozó kritikámat – miszerint normál alakban megadva általában elegendő kerekítés után két értékes helyiértéket megadni a vizsgált témakörben –, és egyetértése esetén vizsgálja meg, érinti-e ez a tézispontokban szereplő megállapításokat!

T.6) Általános tartalmi kritika: az értekezésben számos helyen szerepel olyan leírás, amelyben az információt alaposabban ki kellett volna fejteni, a megfogalmazást szabatosabbá, pontosabbá kellett volna tenni, az olvasó segítésére, és a meggyőző erő fokozására. Egy műszaki leírásban elvárható a tömörség, szabatosság, pontosság. Ehelyett számos alkalommal a bíráló „kreatív olvasására” hagyatkozik az értekezés. Az olvasó sok esetben oda-vissza kell, hogy lapozzon az értekezésben, számos információt az értekezés későbbi részleteiben elrejtve talál meg. Ez az értelmezés gördülékenysége ellen hat.

Példák: 9. oldal: „Az állandó sebességeloszlás feltételezése...” – hol feltételezzük? $p = 1,5$ kitevő javaslata. Milyen esetre? / 9. oldal: „189 nem-newtoni közegben mozgó szemcse...” – alatta pedig: „több száz... szemcse...” – ellentmondás? – milyen jellegű nem-newtoni közegek ezek? / 11. oldal: Propellerkeverő, mint a szakaszos üzemű szuszpenziókészítés legfontosabb eszköze. „Propellerkeverő”: axiális átömlésű keverő. Valóban lényeges az axiális irányú domináns mozgás a szuszpenziókészítésben? Pl. radiális turbokeverő, pl. tárcsás lapkeverő: valóban kevésbé fontos e tématerületen, mint az axiális átömlésű propellerkeverő? Később előfordul: propeller- vagy turbinakeverő... furcsa megfogalmazás, mert a propeller egy munkagép (tengelyen bevezetett teljesítmény árán a közeg munkavégző képességét növeli), a turbina egy erőgép (a közeg munkavégző képességének csökkenése árán kimenő tengelyteljesítményt szolgáltat). Bizonytalan megfogalmazás. / 13. oldal: „energetikai minimum”: ez mit jelent, gyakorlati szempontból? / 13. oldal: „a teljesítmény-bevitel... kisebb fontosságú, mint a részecske-igénybevétel”. Milyen szempontból kisebb fontosságú? Hiszen mindkettő megvalósuló tény. / 13. oldal: „kis tartálynál, valamint kisebb szemcseméreteknél” – „nagy tartálynál és nagyobb szemcseméreteknél” – melyek a számszerűen megfogalmazott határok? / 16. oldal: függőleges tengely menti koncentráció eloszlás: valóban csak függőleges tengelyű csövekre vonatkozik az itt hivatkozott empiria? Mi a helyzet a szintén gyakori vízszintes, kétfázisú csőáramlásokkal? Ahogyan a 17. oldalon szerepel, több ezer km hosszúságú csővezetékek léteznek – nyilván elsősorban vízszintesen. / 23. oldal: „a turbulens áramlás a keverés miatt szükséges, a lamináris áramlásban pedig a reológia mérése történik...” nincs kifejtve, hogy ha a gyakorlati áramlás turbulens, akkor miért gondolja a Pályázó mérvadónak a lamináris áramlásban végzett reológiai méréseket. / 29. oldal: „amelyek a három folyási paraméter miatt kissé bonyolultak” – mi ez a három folyási paraméter? Csak sejthető, hogy ezek az m , τ_0 , K – igaz ez? A 85. oldalon lévő tárgyalás is három folyási paramétert említ, és n , τ_0 , K jellemzőket tárgyal. Itt már „ n ” jelöléssel illeti a hatványkitevőt, ismeretlen okból. / 32. oldal: 120 mm belső átmérőjű csőben való süllyedés. Hogyan történt a sebességprofil figyelembe vétele, összevetve a (2.1.11) egyenlettel, illetve az értekezésben hozzá fűzött kommentekkel? / 38. oldal: „Az ülepítőhengeres mérések kiértékelése”: célszerű lett volna összefoglalóan hangsúlyozni, milyen eredményt, adatot származtat a Pályázó e

kiértékelésekből. / 38. oldal: $H = f(t)$: a Szimbólumjegyzéket nézve ez szó szerint azt jelenti: magasság az idő függvényében. E függvény származtatása, kiértékelése a fő mérés technikai cél? / 39. oldal: „a határreteg gyorsulása” – hol képződik e határreteg? / 50. oldal: Célszerű lett volna itt összefoglalóan megadni, hogy a homok és pernye részvételével alkotott diszperz rendszerek milyen nem-newtoni folyadéknak felelnek meg. / 52. oldal: „a 80 %-os szemcseméretet használtuk” – ez mit jelent? Csak a 87. oldalon kapunk erre választ. / 60. oldal: Nem világos, hogy a 4.2.6. ábrán megadott trendvonalak milyen elmélet alapján készültek, mit reprezentálnak. / 70. oldaltól: „apex”: Célszerű lett volna egy mondatban megadni, mi is ez. Természetesen utána tud nézni az olvasó, többletmunkával. / 74. oldal: „Megállapítottam, hogy a hazai ipari alkalmazások esetében...” – itt nem derül ki, hogy mi a megalapozottsága az itt megadott, pernyékre vonatkozó 160 mikrométer, és homokokra vonatkozó 50 mikrométer határ szemcseméreteknak. / 80. oldal: „sima falú csőben” – hidraulikailag sima? / 81. oldal: „feltételeztem... végsebességének a negyvenszerese” – miért éppen a negyvenszerese? / 84. oldal: „... a mért adatokra való illesztésével határozhatjuk meg.” – Hogyan illesztünk?

T.7) 22. oldal: Keverőmalmok méretezése: igénybevételi modell, makroszkopikus jellemzők alapján: „azonban nem törekszik arra, hogy magyarázatot adjon az aprítás okainak az elméleti leírására”.

Kérem a Pályázót, tömören adja meg, hogy miért gondolja gyakorlatilag relevánsnak, hasznosnak a Pályázó a fent hiányolt elméleti leírást a keverőmalmok méretezésének témakörében: pl. alapvető trendek becslése, és ezzel a berendezés és az eljárás koncepcionális tervezésének, előtervezésének támogatása?

T.8) A 24. oldaltól kerül elő a csövekben jellemző nyomások mérésének problematikája. A fali nyomásmegcsapolások kialakítása mögötti elmélet első közelítésben a természetes koordináta rendszerben felírt Euler-egyenlet normális irányú komponens egyenlete. Ennek értelmében, ha az áramvonalak egy belső áramlásban – pl. csőben – a csőfallal párhuzamos egyenes áramvonalak, akkor azokra merőlegesen a statikus nyomás nem változik, azaz a csőben uralkodó statikus nyomás kivezethető és mérhető a fali nyomásmegcsapolás révén. Az Euler-egyenlet azonban feltételezi a sűrűdásmentességet. Ha feltesszük, hogy az áramlás sűrűdásos, azonban newtoni folyadékról van szó, a Navier-Stokes egyenletből egyszerűsítő feltevésekkel levezethető Prandtl-féle határreteg-egyenlet segít belátni, hogy továbbra is igaz, hogy a falra merőlegesen a statikus nyomás nem változik. Kérdés, hogy a fenti gondolatmenetek hogyan terjeszthetők ki nemnewtoni folyadékokra?

Kérem a Pályázót, saját kísérleti tapasztalatai és a nyersanyag-előkészítési szakterület hagyományos ismeretei alapján válaszolja meg a következő kérdéseket: a) A vizsgált nem-newtoni folyadékok esetén is igaz-e, hogy a csőben helyileg uralkodó belső statikus nyomás a csőfalra nyomásmegcsapolással kivezethető, és ez által mérhető? b) Ha az áramló durva diszperz rendszerből kiülednek szemcsék a csőfal környezetében, e szemcseréteg befolyásolhatja-e a csőfalra kivezetett belső statikus nyomás mérését? Pl. képezhet-e mérést blokkoló, zavaró réteget? E zavaró hatás kizárhatóan bizonyult a bemutatott mérésekben?

T.9) 26. oldal: „az indukciós áramlásmérő csak a víz (folyadék) fázis sebességét méri” – ez kétséges számomra. Ha magukra a szemcsékre is jellemző a villamos vezetőképesség, akkor az indukciós áramlásmérés fizikai hatáselvét képező Faraday-féle indukciós törvény a szemcsékre is vonatkozik. Javasolom tisztázni, hogy a vizsgált esetekben ez befolyásolja-e a kiértékelést.

T.10) 29. oldal: A (3.1.5) és (3.1.6) egyenletek számomra dimenzionális problémákat vetnek fel. A Reynolds-szám és a Hedström szám dimenziótlanok. Hogyan tudnak kiadódni dimenzióra helyesen az egyenletek úgy, hogy helyenként dimenziós jellemzőket emelünk különféle hatványokra? A dimenzionalitás tisztázását nehezíti, hogy a Szimbólumjegyzékben nem egyértelmű a jelölések és a fizikai mennyiségek összerendelése. Pl. $D [m]$ és $D [-]$ egyaránt

szerepel. $K [Pas^m]$ és $K [-]$ egyaránt szerepel. κ (görög kappa) nem szerepel a Szimbólumjegyzékben. Ismét előkerül a Szimbólumjegyzékkel kapcsolatos, F.5) pontban megfogalmazott kritika: a leíró egyenletek kapcsán nem várható el, hogy azok csak az olvasó kreatív többletmunkájával legyenek értelmezhetők.

A dimenzióanalízis szempontjából megfelelően jár el a Pályázó, amikor pl. a 75. oldal (4.5.1) egyenleténél világosan leírja, hogy milyen alakban kell behelyettesíteni az egyenletbe, és milyen dimenzióban kapjuk meg az eredményt.

Kérem a Pályázót, igazolja, a Szimbólumjegyzék megfelelő tételeire való hivatkozással, a (3.1.5) és (3.1.6) egyenletek dimenzióanalízis helyességét.

T.11) 33. oldal: *Térfogatáram mérő szökőkút: a Pályázó leírása szerint „A cső pereme felett átbukó közeg magassága arányos a sebességgel.” Kérem a Pályázót a hivatkozott arányosság indoklására.*

Ha jól értelmezem a mérési elvet, a cső függőleges tengelye mentén két pont között kell alkalmaznunk a Bernoulli-egyenletet: a) A cső peremével azonos magasságban lévő pont, melyben a szuszpenzió közelítőleg a keresztmetszeti átlagsebességgel függőlegesen felfelé mozog. b) A cső pereme feletti legmagasabb pont a folyadéktérben, amelyben a szuszpenzió már állónak tekinthető, a „szökőkút” tetején. A két pont között a Bernoulli-egyenlet értelmében a sebesség négyzetével arányos mozgási energia átalakul a nehézségi erőterben feljebb elhelyezkedő pontnak megfelelő potenciális energiává. A két pont közötti szintkülönbség, azaz „az átbukó közeg magassága” ebben a szemléletben nem a sebességgel, hanem annak négyzetével arányos.

T.12) 33. oldal: A „térfogatáram mérő szökőkút” kapcsán felmerül a következő gondolat. A cső pereme környezetében az átbukó közegben a cseppfolyós szuszpenzió görbült szabad folyadékfelszíne alakul ki. Ennek megfelelően, a felületi feszültség miatt, a folyadékfelszín két oldala között nyomáskülönbség alakul ki. Ez befolyásolhatja az átlagsebesség mérésének pontosságát, a Bernoulli-egyenlet fent írott alkalmazása során.

Kérem a Pályázót, a térfogatáram-mérő szökőkút esetén nagyságrendileg becsülje a felületi feszültség hatásából adódó lehetséges hibát; ennek alapján – ha az releváns – erősítse meg a felületi feszültség, mint mérési hibaforrás elhanyagolhatóságát.

T.13) Általános kérdés az alkalmazott mérés-technikai eljárások hibabecslése. A leírások elszórta számos hibaforrást számszerűsítene. Célszerű lett volna azonban ezeket összefoglalóan, akár jól áttekinthető táblázatos formában bemutatni, és az egyes hibaforrások hatásának végső eredményekbe való tovább-öröklődését dokumentálni, végezetül pedig konzervatív módon becsült hibákat megadni.

Pl. a hibák tekintetében felmerül a 46. oldal tetején lévő számértékek kapcsán: a hő „1 / 2,95-öd része” = 33,9 %-a, illetve „1 / 3,75-öd része” = 26,7 %-a melegítette a mintát. Ha 2,95 helyett – hiszen normálalakban két értékes jegy van megadva – megengedjük a 2,90...3,00 tartományban való változékonyságot – mint bizonytalanságot –, 34,5 %...33,3 % közötti a változékonyság. Ugyanez a gondolatmenet a 26,7 % helyett – megengedve a 3,70...3,80 tartományban való változékonyságot – 27,0 %...26,3 % közötti változékonyságot ad. Mindez azt feltételezi, hogy a mintát melegítő hő mennyiségét $\pm 0,6 \%$, illetve $\pm 0,4 \%$ relatív bizonytalansággal meg tudjuk adni – ezt viszont kétlem. Indokolt volt-e az „1 / 2,95-öd része” illetve „1 / 3,75-öd része” „pontossággal” történő megadás? Valószínűsítem, hogy a célnak megfelelt volna csupán az „1/3,0 része” illetve „1/3,8 része” megfogalmazás – illetve, sokkal inkább, a százalékos megadás. Ennél „pontosabb” megadásnak véleményem szerint nincs gyakorlati jogosultsága. A kutatott témakörben a Pályázó által szolgáltatott empirikus adatok már ennél nagyságrendileg kisebb „pontossággal” megadva is igen értékesek, hiánypótló

jellegük miatt – azonban az adatok értékességéhez szükséges a megadott számadatokat terhelő hibák konzervatív becslése.

T.14) 48. oldal: Konkrét hulladéklerakóba telepített hőcserélő technológia. A 96. oldalon szerepelnek hőáram- és elvont hőenergia-adatok. Igen értékes lett volna a gyakorlati megvalósíthatóság szempontjából a kinyerhető hőteljesítmény nagyságrendjének megadásával együtt a beruházási költségek, a megtérülési idő akár csak nagyságrendi becslése.

Kérem a Pályázót – csakis ha rendelkezésére állnak adatok –, legyen szíves nagyságrendi becslést adni a hulladéklerakóba a kinyerhető hő érdekében telepített technológia megtérülési idejére.

T.15) 51. oldal: „Kontinuitási elmélet”. „Egy ember sétál a levegőn” – A későbbiekben kiderül, hogy ez a példa azt hivatott illusztrálni, hogy a megfigyelt áramlási térrész több nagyságrenddel meghaladja a molekuláris szabad úthosszat. Feltehetően nem a „sétálás”, hanem az ember által végzett be- és kilégzés, ami a példa szempontjából releváns. E szempontból lehetett volna műszaki példát is hozni a sétáló ember helyett: pl. légbeszívó berendezés, „air breathing engine”, pl. repülőgép-hajtómű; vagy akár egy kompresszor.

T.16) 52. oldal: A kontinuitási elmélet kapcsán előkerül a szemcseméret és a lamináris alaprég összefüggése. A Pályázó gondolatmenete felidézte bennem a hidraulikai simaság motívumát. Adott Reynolds-számon a csőfalat hidraulikailag simának tekintjük akkor, ha a csőfali érdesség mérséklése már nem okozza a lambda csősúrlódási tényező csökkenését. Ugyanis a csőfal érdességi elemeit már elfedi a lamináris alaprég, így azok – csökkenő – méretének már nincs kihatása a csőáramlást jellemző veszteségekre. Kérdés, hogy a Pályázó által megfogalmazott kontinuitási elmélet független-e a fali érdességtől? Egy durva falú cső esetén például a fali érdesség völgyeit kitölthetik az érdesség-magasságnál jelentősen kisebb szemcsék, egyfajta bevonatot képezve, és ez által kvázi „elsimítva” a csőfalat, hidraulikai simaságot idézve elő. Ekkor a durva diszperz rendszer kontinuumként való szemlélése együtt jár a hidraulikai simasággal is.

A Pályázó megfogalmazása szerint: ha a durva diszperz rendszer adott szemcséi beleférnek a lamináris alaprégbe, akkor a durva diszperz rendszer diszkrételemszerű viselkedés helyett kontinuum viselkedést mutat. Ennek általam feltételezett analógiájaként: ha a csőfal hidraulikailag sima, akkor a csőfali érdesség „diszkrét elemeit” elfedi a lamináris alaprég, így a csőfali érdesség „kontinuum” jelleget mutat – hiszen az érdesség-elemek méretcsökkentése a teljes áramlási rendszer viselkedését már nem befolyásolja. Létezik vajon ez a feltételezett analógia?

Az értekezésben viszonylag kevés helyen kerül elő a csőfal érdessége – pl. a 73. oldalon 2 mm érdesség-magasság szerepel. Pl. 80. oldal: (hidraulikailag?) sima falú cső említése. Akár e konkrét, érdességeket megadó példákön is célszerű bemutatni a Pályázó által megfogalmazott kontinuitási elmélet relevanciáját.

Kérem a Pályázót annak megválaszolására, hogy az általa megfogalmazott kontinuitási elmélet alkalmazhatóságát hogyan befolyásolja a fali érdesség. E válaszban mutassa meg, véleménye szerint gondolatilag összefüggenek-e a „kontinuum ↔ diszkrételemszerű”, valamint „hidraulikailag sima ↔ érdes” ellentétpárok.

T.17) 55. oldal: A p kitevő átlagos értékére 1,7 adatot ad meg a Pályázó. A 9. oldal, 2.1.11. egyenlethez fűzött kommentek alapján Finkey szerint $p = 2$, Munroe szerint $p = 1,5$. Megjegyzendő, hogy ezek a források nem kerülnek közvetlen hivatkozásra, holott tézispontot érintenek. Ezen – feltehetően a szakirodalomból származó – adatok helyett javasolja, pontosításként, a Pályázó a $p = 1,7$ értéket? Ha megvizsgáljuk az 56. oldal 4.2.1. táblázatát, a p értékek 1,52 és 1,92 között változnak – gyakorlatilag lefedve a Finkey és Munroe p értékei

szerinti tartományt. Mindez azt veti fel, hogy a konkrét $p = 1,7$ érték megadása helyett az a releváns, hogy $p = 1,7$ várható érték mellett egy $\pm 0,02$ tartományban szórnak a p adatok, tehát a $p = 1,7$ várható érték mellett megadandó egy $\pm 0,02$ szórási sáv, így téve teljessé a – már meglévő szakirodalmi adatokhoz illeszkedő – modellt, érzékenységi vizsgálatok végzése érdekében. A gyakorlati relevancia szempontjából mit jelent, ha $p = 1,7$ helyett a Finkey szerinti $p = 2$, illetve a Munroe szerinti $p = 1,5$ értékekkel számoljuk a falhatást? A fenti gondolatmenet felveti a mérésekből meghatározott p értékek hibabecslésének igényét is. Hogyan öröklődnek tovább az igazoló mérésekben szereplő mennyiségek hibái p hibájába? Mekkora p becsült hibája?

Kérem a Pályázót, adjon becslést a mérésekből származtatott p falhatás kitevő hibájára. Számítási példán keresztül mutassa meg a (4.2.2) egyenlet eredményének érzékenységét p megválasztására, a $p = 1,5 \dots 1,7 \dots 2,0$ tartományban.

T.18) 61. oldal: „(4.2.6. ábra) ismeretében T értékét leolvashatjuk...” – Kérdés, hogy mekkora T bizonytalansága? Tekintve azt a tény, hogy a diagramon szereplő trendvonal és a mérésből származó adatpontok korrelációja mérsékelt. Hogyan öröklődik tovább T bizonytalansága a szükséges keverési teljesítménybe? Mindezt konzervatív módon szükséges becsülni – úgyis teszünk teljesítmény-tartalékokat a keverő hajtásába, a kötelező mérnöki óvatosság, biztonsági tartalékképzés okán. Ehhez is kapcsolódóan, a 62. oldalon: „az elvárt iterációs pontosság...” – véleményem szerint a szűk keresztmetszet a T bizonytalansága, nem pedig az elvárt iterációs pontosság. Ennek alapján feltehetően még hamarabb abba lehet hagyni az iterációt – azonban konzervatív mérnöki számítás céljára így is kiváló lehet a javasolt számítási eljárás.

T.19) 77. oldal 4.5.3. ábra: Az empirikus illesztésből származó bizonytalanság becslése itt is fontos, a származtatott empirikus összefüggés mérnöki alkalmazhatósága érdekében.

T.20) 79. oldal 4.5.5. ábra egyes vékony trendvonalai; 80. oldal 4.5.6. ábra „delta p 600 mikron sand” görbéje; 89. oldal 4.5.11. ábra görbéi: E görbék a következő trendet mutatják.

A fajlagos nyomásésésnek adott csőátmérő esetén bizonyos keresztmetszeti átlagsebességnél minimuma van. Kérem a Pályázót tömören megválaszolni: a) Mi ennek a fizikai magyarázata? b) Szokásos-e erre a nyomásvesztései minimumra tervezni, a szállítás teljesítmény-igényének mérséklése érdekében?

T.21) 103. oldal: „Modellezzük a teljes lerakót egy 1 m^3 kiterjedésű hulladéktestnek,” – a TSZH lerakók ennél több nagyságrenddel nagyobbak; hogyan lehet releváns e modellezés? 104. oldal: Valóban releváns annak modellje, hogy az 1 m^3 kiterjedésű modellezett hulladéktestből 1 éven keresztül elvonással $5,67 \text{ MJ/m}^3$, azaz összesen $5,67 \text{ MJ}$ hőt vonunk el? Nagyságrendileg releváns ez a számadat? Nagyságrendi összehasonlításként: 1 kg lignit fűtőértékének nagyságrendje $3 \dots 10 \text{ MJ}$.

T.22) 107. oldal: Az 1. tézispontot a Pályázó az 1.2. tézis-alpont szerint süllyedési végsebesség-mérési eredményekkel támasztotta alá. Állítása szerint a mért és számított értékek igen jól egyeztek.

Az 1.2. altézisben megfogalmazott egyezés jószágának megtételéhez kérem megmutatni a süllyedési végsebesség becsült mérési hibáját, és ezzel összevetve a mért és számított értékek egyezésének mértékét.

T.23) 106. oldal: „Sajnos ezidáig nem sikerült olyan mérést elvégezni, amely kísérleti bizonyítékot jelentene a bemutatott malom modellre.” Ehhez kapcsolódóan: az „a kevesebb: több” elv alapján célszerű lett volna kihagyni az 1.3. tézispont-részletet. Ahogyan a Pályázó írja is a 108. oldalon az 1.3. tézispont-részletben: „Ez a tézis-alpont csak hipotézis, további

kutatómunka szükséges a témában!” Tézisben hipotézis szerepeltetése szerintem nem célszerű; gyengíti a tézispontot.

T.24) 108. oldal: A 2. tézispontot a Pályázó a 2.1. tézis-álpont szerint süllyedési végsebesség-mérési eredményekkel támasztotta alá. Allítása szerint a mért és számított értékek jól egyeztek.

A 2.1. altézisben megfogalmazott egyezés jóságának megítéléséhez kérem megmutatni a süllyedési végsebesség becsült mérési hibáját, és ezzel összevetve a mért és számított értékek egyezésének mértékét.

T.25) 109. oldal: A 4. tézispontban, a korábban tárgyaltak szerint, nem szerepel fluidum-áramlás, ezért véleményem szerint nem tartozik az értekezés címe által körvonalazott témakörbe. Mindazonáltal a tézispont újdonságtartalma, gyakorlati relevanciája erőteljes. A 110. oldalon: „Megállapítottam, hogy a mért értékek összhangban vannak az elméleti szélső értékekkel.”

A 4. tézisben megfogalmazott összhang megítélése érdekében kérem megmutatni a szóban forgó termikus jellemzők becsült mérési hibáját, és ezzel összevetve a mért és elméleti szélső értékeket.

T.26) 117. oldaltól: Irodalomjegyzék: 129 tételt tartalmaz, ebből 34 a Pályázó által, helyenként társszerzőségben készített publikációk. A független 95 hivatkozott szakirodalmi tétel összetétele: 6 db (6 %) az elmúlt 5 évből (2017-2021); 21 db (22 %) az elmúlt 10 évből (2012-2021); 49 db (52 %) az elmúlt 20 évből (2002-2021). A hivatkozott szakirodalom fenti összetétele a véleményem szerint egyrészt kellőképpen reprezentálja az értekezés témaköréhez kapcsolódóan a tudomány állását az elmúlt években – ezzel megfelelő referenciákat adva az értekezés újdonságtartalmának megítéléséhez. Másrészt tartalmazza az eljárás-technika, folyamat-technika, nyersanyag-előkészítés klasszikus szakirodalmát is. Ez, a mérnöki tudományok konzervatív szemléletének – azaz a hagyományos eredményekre való építkezésnek – megfelelő elvárás.

A TÉZISPONTOK VÉLEMÉNYEZÉSE, ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

Az egyes tézispontok elfogadására vagy elutasítására vonatkozóan a bíráló döntése bináris: „igen” vagy „nem”. A végső elfogadás feltételelesen köthető a bírálatra adott válasz egyes részleteitől. Tézispont átfogalmazása azonban, az elfogadás érdekében, nem lehetséges. Ha a Pályázó altéziseket vonultat fel, az adott tézispontot átfogóan, annak altéziseivel együtt kell értékelni. A Pályázó tézispontjai összetettek, gyakran módszertani jellegűek: pl. számítási, modellezési gondolatmenetet tükröznek. Több esetben azzal szembesültem, hogy a megfogalmazott tézispont egyes mondatai nem tartalmaznak újdonságot, illetve a korábban leírtak szerint vitathatók. Mindezek mellett is készen álltam az adott tézispont elfogadására – ha a kritikáim ellenére is fennmaradó és védhető tudományos újdonságtartalmat elegendőnek tartottam.

Az egyes tézispontok tárgyalásánál hivatkozom az általam megfogalmazott kritikai kommentek sorszáma.

Kérem a Pályázót, feltétlenül adjon írásbeli választ a hivatkozott sorszámú kommentekben lévő, vastagon dőlt betűvel szedett felvetéseimre, valamint e válaszokat röviden mutassa be a nyilvános védésen is, annak érdekében, hogy az adott tézispont kritikája a nyilvános védés fóruma elé kerülhessen, és ez által a tézispont megvédése maradéktalanul megtörténjen.

Ha valamely kritikai kommentemben nem szerepel vastagon dőlt betűvel szedett felvetés, arra a Pályázónak külön nem szükséges válaszolnia. Ha külön nem válaszol, azt úgy tekintem, hogy a kritikai kommentet elfogadta.

Ha valamelyik kritikai kommentemmel nem ért egyet a Pályázó, természetesen módjában áll annak cáfolata az írásbeli válaszban és a nyilvános védésen egyaránt.

- **1. tézis:** *Kontinuitási elmélet.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: F.1), **T.3), T.7), T.8), T.16), T.22)**, T.23).
- **2. tézis:** *Nem-newtoni közegben süllyedő gömb.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: T.3), **T.5), T.11), T.12), T.17), T.24)**.
- **3. tézis:** *Hidraulikus csőszállítás mérési és tervezési módszertana.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: T.9), **T.10), T.20)**.
- **4. tézis:** *TSZH termikus jellemzőinek mérési és tervezési módszertana.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: T.2), **T.25)**.
- **5. tézis:** *TSZH lerakók hőgazdálkodása.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: T.1), **T.14)**, T.21).
- **6. tézis:** *Vibrált pálcarendszerrel elősegített ülepedés.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**.
- **7. tézis:** *Keverőberendezésekkel megvalósított szuszpenzióképzés méretezési módszertana.* A bíráló Bevezetés fejezetében felsorolt érdekek alapján **elfogadom**, a tézishez valamint annak háttér-anyagához kapcsolódó, következő kritikai megjegyzéseimmel együtt is: T.14), T.18), T.19).

Összefoglaló értékelés:

Faitli József doktori munkájának újdonságtartalmát, a bemutatott tudományos eredményeket elegendőnek tartom az MTA doktori cím megszerzéséhez. Javaslom a nyilvános védés kitűzését. Javaslom Faitli József számára az MTA doktora cím odaitélését.

Budapest, 2022. március 15.

Vad János

egyetemi tanár, az MTA doktora

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gépészmérnöki Kar, Áramlástan Tanszék